

פרופ' אברהם ס. אברהם
מנהל מחלקה פנימית ב', מרכז רפואי שערי צדק

איידס - היבטים מוסריים והלכתיים

מדובר במחלה קטלנית שהתפשטה בעיקר עקב הפקרות מינית, אך בסופו של דבר פגעה גם בחולים תמימים.

מסתבר שאין כל חדש תחת השמש. כבר לפני יותר מ-1500 שנה הגדירו חז"ל מצב כזה. וזה לשונם: "בכל מקום שאתה מוצא זנות - אנדרלמוסיא באה לעולם והורגת הטובים והרעים".²

כל אתגר חדש ברפואה מעלה שאלות הלכתיות הקשורות בהשלכותיו הרפואיות והמשפטיות. הוא הדין לכל מחלה חדשה, פיתוח תרופה חדשה, מבדקים רפואיים או מכשור רפואי חדיש. גם מחלת האיידס מעוררת שאלות הלכתיות רבות. חלקן נוגעות לזמן ההריון של עוברים נגועים. שאלות אחרות שייכות למהלך החיים של החולה. שאלות אחרות קשורות בפטירת החולה ואף בתקופה של אחר מותו.

טבלה מס' 2

HIV בישראל - התפלגות לפי מין (אפריל 1993)

חולי איידס	נשאי איידס	
234	1045	סה"כ
217	739	גברים
17	217	נשים
-	89	לא ידוע
163	17	נפטרו

(באדיבות המחלקה לאפידמיולוגיה, משרד הבריאות)

לאור המצב המורכב אני מעלה שלש שאלות למו"ר הג"ר יהושע נויבירט שליט"א.

ב. גילוי לבן הזוג

שאלה מס' 1: נשא "איידס" מסרב לגלות לבן זוגו את מצבו. האם הרופא רשאי

א. מחלת האיידס - מגמות ואתגרים

מחלת האיידס הינה מחלה קשה ומסוכנת הממיתה את הנגועים בה. המחלה התפשטה בארצות רבות, אך בישראל קצב התפשטות המחלה עדיין נמוך יותר. על פי הנתונים שפרסם משרד הבריאות לאחרונה (טבלת נתונים מס' 1) רוב הנגועים בארץ הם הומוסקסואלים או נרקומנים. אף על פי כן, העלייה במספר נשאי האיידס, במיוחד בין ההטרוסקסואלים, מדאיגה ודומה במידה רבה למגמות התפשטות האיידס במדינות אחרות.¹

טבלה מס' 1

HIV בישראל - התפלגות לפי גורמי סיכון (אפריל 93)

חולי איידס	נשאי איידס	
234	1045	סה"כ
105	155	הומוסקסואלים
47	125	מכורים לסמים IV
35 (27H)	105 (93H)	מקבלי מוצרי דם
33	332	הטרוסקסואלים
8	296	לא ידוע
6	32	ילדים

(באדיבות המחלקה לאפידמיולוגיה, משרד הבריאות)

H = חולי המופיליה

ההיסטוריה האנושית רצופה במגפות, שרבות מהן גרמו לתמותה גבוהה. אולם מעולם לא הכרנו מגפה עולמית של מחלת מין שהורגת כל מי שנדבק בה. מחלה זו מועברת, בדרך כלל, באמצעות מגע מיני. אך יש אומללים שקבלו את המחלה שלא באשמתם, כדוגמת ילדים נגועי המופיליה שקבלו דם נגועים או חולים שקבלו עירוי דם נגוע בבתי חולים. במילים אחרות:

2. ילקוט שמעוני פ' בראשית סוף אות מג; ירושלמי סוטה פ"ק ה"ה.

1. ראה מאמרו של פרופ' יעקב פליישמן, עמודים * לעיל.

2. הג"ר אליעזר יהודה וולדינברג שליט"א דן בספרו "ציץ אליעזר"⁵ בנערה חסרת נרתיק ורחם שאיננה מספרת על כך לחתנה המיועד. ה"ציץ אליעזר" פוסק שהרופא חייב לדווח לחתן שאין למשודכתו נרתיק ורחם.

3. הג"ר עובדיה יוסף שליט"א בשו"ת יחווה דעת⁶ מחייב רופא לדווח לרשויות הרישוי כי פציאנט שביקש רשיון נהיגה הוא חולה נפילה.

4. לעומת זאת, במצב שונה, הג"ר משה פינשטיין זצ"ל כתב בספרו אגרות משה⁷ שאביה של נערה צעירה שעדיין אין לה מחזור איננו מחוייב לגלות לחתנו את מצבה קודם נישואין.

נחזור לנושא האיידס. ברור שהחולה עצמו חייב להודיע על מחלתו לכל מי שעלול להדבק ממנו. אבל אם החולה מסרב לגלות, האם הרופא חייב להודיע לבת זוגו של החולה או לכל מי שעלול לבוא במגע עם נוזלי גופו? השאלה נוגעת לצוות רפואי כגון רופאים אחרים, אחיות, עובדי מעבדה, מנקים, וכו', בבית החולים בו החולה מאושפז.

ב. התנהגות בן זוגו של חולה איידס

שאלה 2:

האם זכאי בן זוג של נשא איידס לדרוש פירוק הנישואין ומתן גט? האם הוא רשאי לשמור על קשר הנישואין למרות המחלה? אם בן הזוג רוצה לשמור על קשר הנישואין עם הנשא, האם הגבר רשאי או חייב להשתמש בקונדום?

רקע מוסרי הלכתי

תשובת העולם המערבי למגיפת האיידס היא הקונדום. מבחינה רפואית אנו יודעים היום כי השימוש בקונדום איננו נותן הגנה

או חייב לגלות את המצב לבן זוגו של הנשא?

רקע הלכתי:

א. איסור לשון הרע מול רודף או מזיק

ככלל, אסור לגלות או לספר דברי גנות על הזולת פרט לחריגים מוגדרים היטב.³ אולם נשא האיידס שאיננו מגלה לאשתו את העובדה שהוא נושא בקרבו את הוירוס הקטלני, בעצם מסכן את חייה. על פי ההלכה, אדם המסכן את חיי זולתו מוגדר כ"רודף", כלומר כאדם הרודף אחר חבירו להורגו. ואם הדברים אכן נכונים, הרי גם נשא איידס בעצם צריך להיות מוגדר כרודף על פי ההלכה.

משמעות הגדרה זו היא שכדי להציל את הנרדף מותר לפגוע ברודף כשאינן דרך אחרת. אולם חייבים להקפיד שהפגיעה תהיה הפגיעה המינימלית ההכרחית להצלת הנרדף. אם אכן ניתן להציל ולמנוע את הדבקה האשה רק על ידי גילוי הסוד לאשה, אזי לכאורה מוצדקת הפגיעה הנגרמת לבעל על ידי גילוי סודו לאשתו, והמגלה לאשה לא רק שאיננו עובר על איסור לשון הרע אלא אף מקיים מצוות הצלת הנרדף מיד הרודף.

הדוגמאות הבאות מספרי הפוסקים האחרונים נוגעות באופן ישיר לשאלת גילוי סוד רפואי לבן הזוג.

1. שו"ת חלקת יעקב⁴ דן בפציינט שאובחן כסובל ממחלה ממאירה עם תוחלת חיים של פחות משנה, כשהפציינט עומד לפני שידוך ואיננו מגלה לכלה את מצבו הבריאותי הקשה. ה"חלקת יעקב" פוסק כי הרופא חייב לגלות את האמת לאשה המשודכת.

3. חפץ חיים הלכות איסורי רכילות כלל ט ציור שלישי סעי' ד וסעי' ו.

4. שו"ת חלקת יעקב ח"ג ס"י קלו.

5. שו"ת ציץ אליעזר חט"ז ס"י ד.

6. שו"ת יחווה דעת ח"ד ס"י ס.

7. שו"ת אגרות משה אהע"ז ח"ג ס"י כז.

ידי איסור מוחלט על אכילת בשר אדם. היום די קשה לנקוט במדיניות החלטית כזו שהרי בוודאי יקומו אבירי זכויות הפרט וינסו למנוע את הדברת המחלה בשיטה מעין זו. יש להניח שהיום היתה הממשלה מספקת לבני קורו סירי לחץ וכפפות גומי בחינם, והיינו מתבקשים להרצות בפניהם, ליעץ ולהמליץ לשנות קצת את סגנון חייהם, אך כמובן, מבלי לדרוש מהם להמנע לחלוטין מהגנה המסוכן.⁸

האנלוגיה לסוגיית המלחמה באיידס היא ברורה.

ג. כפיית בדיקה

שאלה 3: באיזה תנאים נדרשת חובת בדיקת נוגדנים ל"איידס" בחולים מאושפזים או בצוות רפואי? כבוד הרב נויבירט שליט"א יענה על השאלות הקשות הללו.

J.Royal Soc Med 80:200, 1987. 8.

מלאה מפני הריון או מחלת איידס. גם בלי להתחשב עם העובדה שהקונדום אינו בטוח לגמרי, הרי עידוד השימוש בקונדום בקרב קבוצות הסיכון המתירניות מצדיק למעשה דבר שהוא אסור על-פי דין בהחלט, דהיינו מגע מיני חוץ לחיי נשואין והומוסקסואליות. ברור שאין להתיר הפקרות מינית עם או בלי אמצעי מניעה. וברור שהפקרות מוסרית יכולה לגרום למחלות קשות ולמוות, לא רק כשמדובר במחלת האיידס.

הדוגמא הבאה מדגימה את הקושי המוסרי בפתרונות חלקיים. קרוב ל-80% מנשי שבט בגינאה החדשה מתו ממחלת קורו (מחלה ניורולוגית הגורמת מוות בדומה למחלת קרויצפלד-ג'ייקוב). התברר שנשים אלו נדבקו במחלה הקטלנית כתוצאה ממנהגן לאכול מוח נגוע של קרובי משפחה שנפטרו. ילדים שהיו מעורבים בהכנת רקמות המוח ובסחיטת הרקמות לתוך קני במבוק כהכנה לבישול נדבקו גם הם במחלה. שלטונות אוסטרליה עקרו את המחלה מן השורש על-